

IN HEMELSNAAM

Reinder Tuitman

Vertalen van het Onze vader

In sommige gemeenten werd, nadat de Nieuwe Bijbelvertaling in 2004 was ingevoerd, ook het Onze Vader in de eredienst aangepast aan de vorm zoals die in deze vertaling staat. Deze aanpassing werd naar onze waarneming alleen maar doorgevoerd vanwege het simpele feit dat dit gebed met déze tekst zo in de ingevoerde nieuwe vertaling stond. Discussie over de tekst en het gebruik ervan in de eredienst vond er niet plaats.

Alle kerkgangers die in hun erediensten met de nieuwe tekst te maken hebben zouden eens moeten lezen wat dr. Rochus Zuurmond hierover te melden heeft in zijn boekje *In hemelsnaam. Over vertaling en betekenis van het Onze Vader*.

Ik begin met een zinsnede uit het laatste hoofdstuk: 'Verantwoording'. In dit hoofdstuk staat Zuurmond uitgebreid stil bij de moeilijkheden die (bijbel)vertalers ondervinden; hij gruwt van het verwaarlozen, weglaten van de originele factoren uit de grondtekst. Als oorzaak daarvan stelt hij het overnemen van Angelsaksische ideeën over vertalen van de Bijbel. Die waren/zijn overwegend commercieel en consumptief georiënteerd; en het Nederlands Bijbel Genootschap is daarin meegegaan, volgens Zuurmond. Het lijkt daarom dat uitgaven van het NBG meer gericht zijn op de doeltaal (Nederlands) dan op de brontaal (in het geval van het Onze Vader het Grieks), dat verkoopt immers beter?... Dat elementen uit de grondtekst daarmee verdwijnen, onzichtbaar worden, neemt men dan maar op de koop toe...

In het verlengde hiervan ligt Zuurmonds commentaar op de stap van de Protestantse Kerk om kerkelijk werkers een preekconsent te verlenen. De PKN heeft daarmee een bedenkelijke stap gezet, want deze mensen hebben geen kennis van de bijbelse grondtalen en, zegt Zuurmond, daarmee "is de gemeente overgeleverd aan de theologische mode van de dag".

Het Onze Vader in de eredienst

Er is nog een ander en uiterst concreet aspect dat in dit boekje over het Onze Vader de aandacht krijgt, namelijk het gebruik ervan in de liturgie in de eredienst. Het is jammer dat zo weinig mensen kennis hebben van wat daar eigenlijk aan de orde is.

Vergissen wij ons niet, dan zijn er in deze dagen vele theologen die op dat gebrek wijzen, ervoor waarschuwen. We doen niet zomaar wat in de eredienst, we zijn er niet met z'n allen gezellig bezig.... Er is moet toch sprake zijn van een 'orde van dienst', liturgie?

Het luistert temeer nauw wanneer wij in de eredienst gaan bidden, zéker wanneer wij het 'Gebed van onze Heer' aanheffen, samen uitspreken!

Leerdiensten

Terzijde: persoonlijk kunnen wij ons nauwelijks herinneren wanneer wij voor het laatst een 'leerdienst' over het Onze Vader meemaakten. Leerdiensten? Jazeker, die werden er vroeger gehouden (dit even voor de jonge lezers onder ons...) Na goed nadenken meen ik dat een kleine twintig jaar geleden ds. Richard Slaar uit (toen nog) Midwolda in Middelstum op een zondagmiddag een bede uit het Onze Vader behandelde; hij deed dat uiterst verzorgd.. Welgeteld zat er toen helaas slechts een dertigtal kerkgangers onder zijn gehoor.... We willen maar zeggen: hoe wordt dat met 'kennis' in de kerk?

Verrijking door kennis

Voor iedereen die zijn kennis aangaande dit vertrouwde 'gebed des Heren' wil opfrissen, misschien voor het eerst wil horen wát we eigenlijk geacht worden in dit gebed te bidden kan ik Zuurmonds boekje (hij betitelt deze uitgave zelf zo...) aanbevelen. Soms denkt uw

scribent dat hij zo langzamerhand ‘alles’ wel weet, maar herhaaldelijk blijkt na het lezen van dit en andere boeken dat dit helemaal niet opgaat, natuurlijk gaat dat niet op! Wat kan een mens toch veel meenemen van allerlei geleerde schrijvers. En wat voelt het goed – ook na het lezen van dit werk – dat je geloof werd verrijkt.

Enkele beden

Enkele beden uit het Onze Vader willen we hier laten passeren. We kennen twee versies, die uit Matteüs 6 : 9-13 en uit Lucas 11 : 2-4. De eerste versie is algemeen geworden, de versie van Lucas is korter.

Dat in de NBV-vertaling in ‘Onze Vader die in de hemelen is’ niet meer ‘hemelen’ staat, maar ‘hemel’ is in de ogen van Zuurmond een verarming; met ‘in de hemel’ plaatsen we onze Vader naast de Kanaänitische god El, de Homerische god Zeus, de Romeinse god Juppiter en de zonnegod Apollo, die alle – net als Jezus’ en onze Vader – met ‘vader’ worden aangesproken. Zij zijn ‘in de hemel’, maar JHWH zetelt ‘in de hemelen’ en met dat laatste blijven we het verband houden met het Oude Testament! Zuurmond stelt in dit verband uitdrukkelijk onze moderne goden aan de kaak: economische (‘de markt’, die als een vader voor ons zou zorgen) en politieke (‘vadertje staat’).

In ‘geheiligd worde Uw Naam’ is het goed te bedenken dat onze God geen naam hééft, maar dat Hij een naam ís. Niet voor niets worden de letters uit het Oude Testament (JHWH, het tetragrammaton) door de joden bij het hardop lezen weergegeven met *hasjeem*, ‘de naam’. Die naam wordt “ontheiligd (het tegengestelde van geheiligd), bezoedeld, daar waar hij wordt gebruikt ten gerieve van privé of collectief eigenbelang, bijvoorbeeld door opportune machtspolitiek van het etiket ‘christelijk’ te voorzien”.

De vertaling ‘Laat uw wil gedaan worden’ (NBV) suggereert dat *wij* de wil van God zouden moeten uitvoeren. De grondtekst zegt: ‘Geschiede uw wil’. Dat lijkt op de Griekse vertaling van Genesis 1 : 3: ‘licht moet geschieden’, een uitgemaakte zaak! God wil helemaal niks ván ons, zegt Zuurmond, Hij wil alles vóór ons: dingen die goed, welgevallig en gaaf zijn. In dit verband legt Zuurmond de vinger bij de trieste vertaling in de NBV van Romeinen 12 : 2: ‘... om zo te ontdekken wat God van u wil...’ Zuurmond constateert hier een totale omdraaiing van wat Paulus betoogt en hij vindt het “diep droevig dat zo’n ‘vertaling’ in de PKN van de kansels als Heilige Schrift aan de gemeente mag worden voorgelezen”.

Kerkvader Origenes (derde eeuw na Chr., hij wist veel van Grieks) onderkende al de moeilijkheid van het vertalen van de vierde bede: ‘Geef ons heden ons dagelijks brood’. In de NBV-vertaling heet het: ‘Geef ons vandaag het brood dat wij nodig hebben’. Alledrie: ‘heden’, ‘dagelijks’ en ‘brood’ leveren problemen op bij vertalen. Weet Zuurmond dan wel precies hoe het zou moeten? Nee, maar hij pleit voor een discussie op argumenten; die moet zeker over een zo belangrijke tekst als het Onze Vader worden gevoerd. Zuurmond is heel duidelijk in het leggen van verband met (opnieuw) de liturgie van Woord- en Sacramentsbediening bij dit ‘brood’. Dit beperkt zich beslist niet tot wat wij gewoonlijk verstaan onder ons dagelijks voedsel.... Het brood uit de hemel is uiteindelijk Christus!

Het moge duidelijk zijn, niet op alle vragen worden in dit boekje antwoorden gegeven. Wél wordt de gemeente op het hart gedrukt om zich te realiseren wát er wordt gezegd en gedacht bij het uitspreken van de woorden van het Onze Vader.

Over ‘uitspreken’ gesproken, Zuurmond wijst ook nog eens op het gezamenlijk bidden van dit gebed in de eredienst; dat gaat met de woorden van de NBV niet (meer) zo ‘staccato’ als voorheen. Het lijkt ons een praktische noot, een gebed als het Onze Vader moet niet te

‘praterig’ worden..... Een verarming lijkt de nieuwe vertaling ook te zijn als je die – b.v. bij een uitvaart op erkhof of begraafplaats – wilt laten uitspreken. Velen kennen nog wél de oude, niet meer of nog niet de nieuwe...

Reinder Tuitman (Middelstum) is hoofdredacteur

IN HEMELSNAAM

Over vertaling en betekenis van het Onze Vader

Rochus Zuurmond

160 pag. 16,50 euro

Utg.: SKANDALON

ISBN 978 94 90708 40 5